

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

ДОКЛАД
за актуализация на Композитния индекс
„Икономика на светло“
към месец Юни 2014 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Този доклад представя направената през месеците април - май 2014 г. актуализация на стойността на Композитния индекс „Икономика на светло“. В него са представени и коментирани новите стойности на различните показатели, формиращи Индекса и те са сравнени със съответните стойности от предходната година.

Всяка година до края на месец март НСИ и БНБ публикуват “предварителни” данни за икономиката на страната за предходната година. След това, до края на месец септември, се публикуват “окончателни” данни за предходната година. В следващите години могат да се публикуват и “ревизирани” данни за предходни години. В съответствие с този график на публикуване на официалните статистически показатели, актуализация на Индекса се извършва два пъти годишно – първо през месеците април - май с предварителните данни и после през месеците октомври - ноември с окончателните. Когато се публикуват и ревизирани данни за предходни години, те се отчитат при някоя от тези актуализации. Ревизираните данни обикновено запазват тенденциите както като цяло за Индекса, така и поотделно за компонентите, които го съставят и не водят до големи корекции в стойностите му за предходните години, но тяхното отчитане е необходимо за целите на прецизността и сигурността на резултатите.

Новата стойност на Композитния индекс за 2013 г. е в резултат на промяна на входящите данни, от които той се изчислява. През април - май 2014 г. вече са на лице официалните предварителни данни за 2013 г., чрез които се изчислява статистическия компонент на Индекса. За социологическия компонент на Индекса в настоящата актуализация се използват данни от анкетно проучване, проведено през месеците февруари – март 2014 година.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалния капитал в България“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Същевременно към настоящия момент на актуализация има публикувани и ревизирани данни за предходни години. Поради това за целите на по-прецизното изчисляване следва да се използва тази нова информация и да се коригират предходните стойности на Индекса.

По-специално за 2012 г. има ревизирани данни относно потреблението на домакинствата. Към ноември 2013 г., според окончателните данни за 2012 г., стойността на показателя „Крайни потребителски разходи на домакинствата, национална концепция“ е 49594.8 млн. лв.¹ През 2014 г. числото е ревизирано на 51056.4 млн. лв., т.е. ревизираните данни показват над 1.5 милиарда лева по-голямо потребление. Това означава, че базата, която се очаква да се облага с ДДС, е по-висока, а в същото време приходите от ДДС не са претърпели все още ревизия². Затова стойността на показателя „ДДС“ за 2012 г. при сегашните изчисления се влошава спрямо изчисленията за него през ноември 2013 г. (има по-голямо потребление на домакинствата, без това да е довело до по-големи приходи от ДДС”).

При настоящата актуализация на Индекса има и други специфики, които следва да се имат предвид при анализирането на резултатите. Понастоящем все още няма данни за условно начислена рента на жилищата, заемани от собствениците им за 2013 г. и поради това е заложена същата стойност, каквато е за 2012 година. Следователно, очаква се показателят „ДДС“ да претърпи промени при актуализацията през есента на 2014 г. Аналогично е постъпено по отношение на търговията с Украйна, която се отчита в показателя „Външна търговия – извън ЕС“. До

¹ Източник НСИ "БВП - Разходи за крайно използване - национално ниво, текущи цени".

² НСИ Статистически данни > Икономическа статистика > Държавна финансова статистика > Годишни сметки на „Държавно управление“ > Данъци и социални осигуровки по видове данъци и подсектори на „Държавно управление“.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

този момент няма публикувани официални данни от Украйна³, поради това за целите на Индекса, по отношение на Украйна, условно е използван същия показател, който е бил за 2012 година.

По същия начин е действовало и по отношение на показателя “Пари/Широки пари”. Причината в този случай, обаче, е друга. От 1 януари 2013 г. доходите от лихви по депозитни сметки на физически лица се облагат със ставка от 10 % - колкото е ставката на плоския данък. Това довежда до съответна реакция от страна на банките и депозиторите. По-точно, банките предлагат нови продукти, които имат по същество характер на депозити, но формално не се вписват в дефиницията за депозити и по този начин лихвите по тях не подлежат на данъчно облагане. От своя страна, депозиторите прехвърлят средства от депозитните си сметки в тези продукти, както и правят нови вложения в тях, за да намалят данъците си. Така в края на 2012 г. и през цялата 2013 г. в паричната статистика се наблюдава рязко увеличаване на овърнайт депозитите, където се класифицират новите продукти.

Формално погледнато този процес води до рязко увеличаване на знаменателя на разглеждания показател и съответно той намалява за 2013 година. Това, по принцип, би трябвало да индикира увеличаване на разплащанията по банков път, което от своя страна е показателно за «изсветляване» на икономиката при равни други условия. Но в случая условията не са равни – има промяна в поведението на депозиторите и оттам в структурата на депозитите. Промяната на индикатора не се дължи толкова на увеличени сметки заради увеличени разплащания по банков път, колкото на увеличени сметки заради реструктуриране на депозитите.

³ Нажежените политически процеси в Украйна от началото на 2014г., стигали до въоръжени граждански конфликти, явно правят невъзможно нормалното функциониране на държавните институции, включително и на статистическите служби.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Описаният ефект се предполага да е временен, защото има график за отпадането на това данъчно задължение. През 2014 г. данъчната ставка е намалена на 8 % и всяка следваща година тя ще намалява с 2 процентни пункта до пълното отпадане на този данък. Т.е. може да се очаква постепенно този ефект да заглъхва. До тогава следва да се изолира неговото влияние и по тази причина за 2013 г. е приет консервативен подход, като се запазва стойността на индикатора, достигната през 2012 година.

В методологично отношение Индексът не е бил променян, с изключение на две минимални корекции, целящи по-висока прецизност. През 2013 г. Хърватия стана член на Европейския съюз и съответно е включена в изчисляването на показателя за външна търговия с ЕС. Също така, изчисляването на така наречената нормална CIF надбавка става чрез експоненциално изглаждане, защото вече са се натрупали достатъчно данни в тази посока. Всички подробности относно новите ревизирани данни и корекциите, както и промените, до които те водят, са показани в Приложение 1 към настоящия доклад, тъй като докладът е фокусиран основно върху изчисляването на стойността на Индекса за 2013 година.

1. Основни резултати и изводи

Новите данни и ревизираните данни, въз основа на които се актуализира стойността на Композитния индекс, водят до нарастване на неговата стойност – от 66.98 за 2012 г. на 68.24 за 2013 година. Това повишаване означава, че Индексът регистрира “изсветляване” на икономиката за 2013 г. спрямо 2012 година.

“Изсветляването” се проявява като тенденция за целия период, в който се изчислява Композитния индекс. Неговата стойност през периода

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

2010 - 2013 г. има тенденция да нараства – прирастът през 2013 г. спрямо 2010 г. е със 3.66 единици.

В рамките на разглеждания период динамиката обаче е много неравномерна. През 2011 г. и двата компонента на Индекса – статистическият и социологическият нарастват, а прирастът на целия индекс е доста съществен – 2.63 единици. През 2012 г. картината е различна. При първоначалните изчисления се отчита слаб прираст – 0.61 единици, което даде основание в предходните доклади да отчетем, че “.....след много доброто нарастване на Индекса през 2011 г., се наблюдава забавяне, загуба на инерция, почти спиране на положителната тенденция”. Сега, след отчитане на ревизираните данни, се оказва, че Индексът за 2012 г. има не слаб прираст, а всъщност има много слабо намаление (-0.24 единици) заради по-високите данни за потреблението, несъпроводени с по-високи приходи от ДДС. Това още повече засилва виждането за забавяне през 2012 г. и загуба на положителната инерция от 2011 година. За 2013 г. Индексът отчита отново повишение - 1.26 единици, което възстановява тенденцията в разглеждания период.

Причините за такава динамика на Индекса могат да се търсят в няколко посоки. От една страна, през 2011 г. и първата половина на 2012 г. има определено засилване на мерките на правителството в борбата за намаляване на неформалната икономика. Те безспорно са дали резултат. Има промени както в нормативна уредба, така и в практическото правоприлагане като свързването онлайн на търговски обекти с Националната агенция за приходите⁴, като възстановяването на

⁴ По оценки на Министерството на финансите тази мярка е разширила данъчната база за ДДС с 4.8 млрд. лева. Според изявление на говорителя на НАП Росен Бъчваров (в-к, Новинар, 28.12.2013), качеството на проверките, които Националната агенция по приходите (НАП) прави на фирмите, се е подобрило два пъти след въвеждането на дистанционната връзка между касовите апарати със системата на Агенцията. По този начин е станало много по-лесно да се установяват нарушенията на рисковите търговци. В

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

митническото дознание⁵, като въвеждането на измервателни прибори при производителите на алкохолни продукти и горива, както и други, които се коментират подробно по-долу в текста на доклада, отнасящ се към отделните показатели на Индекса.

Но явно, след набраната инерция, резултатите остават недоразвити и има забавяне във втората половина на 2012 г. За това влияе продължаващата икономическа криза, както и нарастващото напрежение и по-голямата неопределеност, свързани с края на политическия цикъл. През 2013 г. има възстановяване на положителната тенденция, като резултат от подобряване в работата на Агенция “Митници”, засилване на данъчните проверки по отношение на движението на рискови стоки, облекчаване на редица административни тежести, включително и намалените изисквания за обезпечения на данъчните складове.

От друга страна, вече повече от четири години функционира Националният център за ограничаване и превенция на неформалната икономика, по проекта „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“ са проведени масирани национални и регионални обществени информационни кампании, провеждат се обучения на работодатели, на работници и служители, публикуват се аналитични и информационни материали, поддържа се Национална гореща телефонна линия и се предоставят консултации, предлагат се пакети с нормативни промени. Всичко това също е дало своя резултат.

Отчетеното подобряване обаче не е достатъчно и усилията в тази насока не трябва да спират⁶. Въз основа на данните от отделните

момента системата позволява да се спестяват ресурси, да се извършва оценка на риска и да се правят инспекции, където се установяват отклоняващи се практики.

⁵ Митническо дознание е съществувало в периода 2001-2006 г.

⁶ Международни сравнения не са в обхвата на настоящия доклад. Но според данни на Европейската комисия, както и според изследвания на Европейската фондация за подобряване на условията на живот и

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

показатели на Индекса, като най-разпространени и най-проблемни прояви на неформалната икономика през 2013 г. се очертават загубите от контрабанда на тютюневите изделия и измами с ДДС, неиздаването на касови бонове в сферата на услугите и фиктивните трудови договори. Именно на тях следва да се обърне по-голямо внимание при бъдещите действия за ограничаване и превенция на неформалната икономика.

1. Актуализация на индекса

Получените резултати за показателите от Индекса са изложени в Таблица Т1. В нея, след наименованието на всеки показател, са показани по пет числа. Те са съответно теглото, с което показателят участва в Композитния индекс, стойността на показателя и стойността на показателя след претегляне съответно за 2012 и 2013 година.

Т1. Композитен индекс "Икономика на светло"		2012 г.	2013 г.	
		66.98	68.24	
Статистически компонент	Тегло	Стойност	Претеглена	
			стойност	стойност
<i>Статистически компонент</i>		50.0%	33.62	33.90
Пари/Широки пари	20.0%	53.5	10.70	10.70
ДДС	15.0%	74.6	11.19	11.05
Неформално заети	5.0%	66.0	3.30	3.70
Акцизи	5.0%		4.03	4.11
Тютюневи изделия	2.5%	70.8	1.77	1.78
Алкохол	2.5%	90.6	2.27	2.33
Външна търговия	5.0%		4.39	4.32
ЕС	3.3%	85.3	2.77	2.91
извън ЕС	1.8%	92.7	1.62	1.41
<i>Социологически компонент</i>		50.0%	33.36	34.34
<i>Търговски дружества</i>		30.0%	20.71	21.57

труд, България е с най-голям дял на сивата икономика в Европейския съюз, който дял се оценява (за 2012 г.) на около 32 % от БВП. Освен България в “челната тройка” на страните с най-голяма сива икономика са още Румъния и Литва.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
 Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
 Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
 с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
 съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
 по договор BG051PO001-2.1.05

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

Пазар на труд	3.3%		2.18		2.33
Работа с договори	1.7%	71.7	1.2	74.7	1.25
Работа с договори на пълно възнаграждение	1.7%	59.1	1.0	64.9	1.08
Пълно отчитане на реализираната продукция	3.3%	67.6	2.3	71.5	2.38
Легален внос и износ	3.3%	71.4	2.4	78.5	2.62
Коректно деклариране на мита и данъци	3.3%	75.6	2.5	75.7	2.52
Коректно възстановяване на ДДС	3.3%	77.8	2.6	79.4	2.65
Коректно провеждане на обществени поръчки, лицензионни и разрешителни процедури	3.3%	62.5	2.1	68.1	2.27
Разплащане по банков път	3.3%		2.7		2.71
Между фирми	1.7%	80.3	1.3	78.9	1.31
На работници и служители	1.7%	79.4	1.3	83.5	1.39
Наличие на система за качество	3.3%	52.7	1.8	58.9	1.96
Дял на светлата икономика	3.3%	68.2	2.3	64.1	2.14
<i>Работници и служители</i>		<i>20.0%</i>	<i>12.65</i>		<i>12.76</i>
Пазар на труд	6.7%		4.58		4.71
Основна работа с договор	1.7%	63.7	1.1	69.9	1.17
Основна работа с договор на пълно възнаграждение	1.7%	37.1	0.6	36.4	0.61
Допълнителна работа с договор	1.7%	93.8	1.6	94.0	1.57
Допълнителна работа с договор на пълно възнаграждение	1.7%	80.1	1.3	82.2	1.37
Пазар на потребителски блага	6.7%		3.7		4.09
Издаване на касови бележки за стоки	3.3%	74.6	2.5	84.0	2.80
Издаване на касови бележки за услуги	3.3%	36.4	1.2	38.8	1.29
Коректно деклариране на данъци върху доходите на физическите лица	6.7%	65.6	4.4	59.4	3.96

2. Статистически компонент

2.1. Промени в стойностите на отделните показатели

Групата от показатели, включени в статистическия компонент, се състои от общо седем показателя. От тях пет показателя нарастват през 2013 г., спрямо 2012 г., а два намаляват. Картината е различна от тази през

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
 съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
 Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
 и при никакви обстоятелства не може да се приема,
 че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

предходната година – 2012 г, когато четири показателя се покачват и съответно три се понижават спрямо 2011 година.

Намаляващите показатели за 2013 г. са “ДДС” и “Външна търговия – Извън ЕС”. Спадането на техните стойности се компенсира от нарастването на стойностите на останалите пет показателя, така че в крайна сметка нетният резултат е повишаване на статистическия компонент. За по-точната интерпретация на резултатите трябва все пак да се има предвид, че и двата показателя, които намаляват, са изчислени въз основа на непълни данни и със сигурност ще претърпят ревизия в бъдеще.

От двата показателя, в по-голяма степен - с цели 11.8 единици (преди претегляне), намалява „Външна търговия – извън ЕС”, но това, както вече е коментирано по-горе, може да се дължи на спецификата на условните данни за търговията с Украйна. Затова по-задълбочен анализ за този показател следва да се направи след като актуалните данни са налични.

В същото време обобщаващият показател „Външна търговия” като цяло спада съвсем незначително – с 0.07 единици (след претегляне). Това се дължи на нарастването на показателя за външна търговия с ЕС и на по-голямото тегло на тази търговия във външно - търговския стокооборот на страната. Така, повишаването на показателя за търговия с ЕС практически е компенсирало спада на показателя за търговия със страни извън ЕС. По този начин се задържа позитивната тенденция, която беше наблюдавана и през 2012 г. спрямо 2011 г. и която като цяло може да се обясни с възстановяването на митническото дознание.

Но, ако същественото спадане на показателя „Външна търговия – извън ЕС” се затвърди след ревизията на данните и още повече при изчисляване на Индекса за 2014 г., това би могло да се интерпретира като наличие на проблем. Митническите процедури са принципно различни

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

при търговия със страни от ЕС и страни извън ЕС. Така че следва да се следи не толкова обобщаващият показател за цялата външна търговия, колкото отделните му компоненти за двете направления.

По-тревожна е тенденцията, която се описва от показателя „ДДС“. След ревизирането на данните за 2012 г., той индикира постоянна тенденция на намаляване, включваща и намаляване през 2013 г. с почти 1 единица (преди претегляне). Показателят остава под нивото си за 2010 година и изостава в сравнителен план по отношение на показателите за акцизите върху алкохола и за външната търговия. Като основна причина за това може да се посочи лошото законодателство⁷ и невъзможността на НАП на този етап да се справи с измамите по ДДС. В това отношение трябва да се има предвид, че министър - председателят П. Орешарски (избран през май 2013 г.) на няколко пъти в официални изказвания поставя като важен проблем избягването на ДДС чрез вътрешнообщностни доставки.⁸

Очертаната тенденция по отношение на ДДС е причината да се предприемат определени мерки в тази насока. Една такава мярка е т. нар. обратно начисляване на ДДС при зърнопроизводителите, което е въведено от 1.1.2014 г. и ще действа до 31.12.2015 година. Друга такава мярка е организирането от 1.1.2014 г. към Националната агенция за приходите на ново «Звено за фискален контрол», работещо с мобилни екипи. Служителите в него могат да спират камиони, които превозват високорискови стоки, и да им поставят пломби и GPS-и. Освен това

⁷ Промените в Закона за ДДС често пъти внасят несигурност и непредвидимост - от 2006 г. до сега законът е променян 30 пъти, като е имало случаи в два поредни броя на "Държавен вестник" да се публикуват нови текстове.

⁸ Има данни от данъчни ревизии, че българи откриват фирми в Румъния и Гърция, за да крият ДДС. В рамките на ЕС данъчните администрации всеки месец обменят информация чрез системата VIES за всички сделки, облагани с ДДС, в рамките на общността. Но явно това не е достатъчно и има проблеми в тази област.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

данъчните служители ще могат да правят проверка на превозваната стока, а също и да присъстват в складовете при разтоварването ѝ⁹. Също така, за първи път Агенция „Митници“ и НАП предоставят достъп до информационните си масиви на МВР. Освен това, държавата спешно ще започне да купува рентгени за граничните пунктове. Ефектът от тези мерки тепърва ще се проявява и ще може да бъде оценен в края на 2014 г.

Останалите пет индикатора от групата на статистическите показатели на Индекса имат повишаване през 2013 година. Най-голямо повишаване бележи показателят „Пари/Широки пари“. Той отчита, че разплащанията в брой намаляват значително в сравнение с разплащанията по банков път, което е показател за „изсветляване“ на икономиката. Както е коментирано в уводната част на настоящия доклад, обаче, за този резултат основен принос има реструктурирането на депозитите в търговските банки в следствие на нови спестовни продукти, породени от данъка върху лихвите от банковите депозити. Поради тази причина е прието разбирането, че за 2013 г. влиянието на този фактор следва да се изолира и да се приеме консервативния подход стойността на индикатора да се запази такава, каквато е била през 2012 година.

Съществено нарастване (с 8.08 единици, преди претегляне) се наблюдава и при индикатора „Неформално заети“. Това е позитивно развитие, но трябва да се отчете, че индикаторът все пак изостава в сравнителен план. През предходната 2012 година този показател бележи сериозен спад и повишението му през 2013 г. не компенсира този спад. Така показателят остава под нивото си от 2011 г. и дори под нивото си от 2010 година. Тази му позиция може да се обясни със сериозните проблеми

⁹Основание за създаването на такова звено е фактът, че при проверки на граничните пунктове, на зеленчукови борси и тържища са установени много нарушения при доставката на плодове и зеленчуци - цели камиони внасят зеленчуците като "подарък" или на занижени стойности. Тази мярка е предприета и за защита на българските производители, които страдат от такава нелоялна конкуренция.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

на пазара на труда, които се отключиха с кризата през 2009 година. Явно високата безработица през последните години е мотивирала много хора да търсят и да приемат възможност за работа на всяка цена, включително и неформална заетост. Допълнително проблемът се изостря от това, че в рамките на общата безработица дялът на младежката безработица нараства най-съществено. Именно тази група е много уязвима от неформални практики поради по-ниската степен на членство в синдикални организации, по-малко опит и познаване на Кодекса на труда и голяма неопределеност и отдалеченост във времето от евентуалните ползи на социално-осигурителната система¹⁰.

Съществен положителен прираст (с 4.15 единици, преди претегляне) има и показателят “Външна търговия – ЕС”, което е коментирано по-горе в контекста на динамиката на обобщаващия показател “Външна търговия”.

Подобрение има и по отношение на обобщаващия показател “Акцизи”, при това и за двете му компоненти “Акцизи – тютюневи изделия” и “Акцизи – алкохол”. По отношение на алкохолните продукти това може да се обясни с приемането на нова нормативна уредба, изискваща инсталирането на контролни уреди за отчитане на количествата при производителите. Има също така засилени проверки и при производителите и при търговците¹¹. Явно усилията на държавните

¹⁰ В началото на 2013г. зам.-ректорът на Висшето училище по застраховане и финанси проф. Й. Христосков, който е и бивш управител на Националния осигурителен институт, изказва публично становище, че над половин милион работещи българи не се осигуряват за пенсия и размерът на несъбраните вноски е от порядъка на 1.5 млрд. лева годишно, включително и за допълнителните пенсионни схеми от капиталов тип. Според него трябва да се засили контролът по събираемостта, защото това в момента не е приоритет в работата на НАП. Акцентът в политиката на Министерството на финансите пада върху данъците и върху митата и се пренебрегва събираемостта на осигурителните вноски.

¹¹ Заслужава да се спомене и «изсветляването» по отношение на ракията, която се вари при домашни условия - едно традиционно слабо перо като приходи в предходните години. За отминалата година (2013 г.) приходите от акцизи от Специализираните малки обекти за дестилиране (СМОД) или т.нар. казани, са над 858 906 лв. През предходната година са събрани 736 236 лв. Тези приходи идват от обектите, в които казанът е с вместимост до 1000 литра и в него се прави ракия за лично потребление. За домашната ракия

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалния капитал в България“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

институции за повишаване на контрола тук дават осезаем резултат – за трета поредна година се наблюдава “изсветляване” на икономиката в този бранш¹² и понастоящем показателят има най-висока стойност от всички показатели в тази група.

Индикаторът за тютюневите изделия през 2013 г. също показва “изсветляване”. Макар и неголям (едва 0.46 единици, преди претегляне) този прираст е важен, защото обръща негативната тенденция от 2012 г., когато се регистрира влошаване в областта на събираемостта на акцизи от тютюневите изделия. В интерес на обективността, такова влошаване през 2012 г. се наблюдава не само в България¹³. В този контекст сегашното подобрение, макар и неголямо, показва, че негативната тенденция е спряна и овладяна. Направените съществени усилия за пресичане на контрабандните канали и търговията с цигари без бандероли могат да

дължимият акциз е 550 лв. за 1 хектолитър чист алкохол, или 2,20 лв. за литър 40-градусова ракия, а всеки литър произведена ракия над отредените в закона 30 литра на домакинство за лична консумация годишно се дължи пълният размер на акциз от 1100 лв. за 1 хектолитър чист алкохол, или 4,40 лв. за литър 40-градусова ракия. В страната има повече от 1400 легално регистрирани казана. 910 проверки на казани са направени през 2013 г., докато през предходната година те са били 824. По данни на Агенция "Митници" все още продължават да действат незаконни казани за варене на ракия, като 185 такива са били хванати през 2013 година.

¹² След като от 2011 г. производителите на алкохолни продукти са задължени да имат измервателни уреди за обемите на произвежданата продукция, от 1 юли 2013 г. те трябваше да монтират и друг вид уреди – алкохоломери, чрез които се контролират градусите на произвежданите напитки. По думите на Пламен Моллов, председател на лозаро-винарската камара, никъде в света няма подобна система от уреди за измерване на алкохола и това е ненужна и скъпа инвестиция, която трудно ще заработи при българските условия. В края на 2013 г. нова наредба на Министерството на финансите освобождава производителите от необходимостта да имат уреди, които да мерят алкохолния градус в контролните точки поради «...изключително високи разходи за бизнеса за закупуване и монтиране на скъпоструващи средства за измерване и контрол, използване на специализиран софтуер, пломбиране на средствата за измерване и на всички съставни елементи на инсталациите за производство на акцизни стоки, съдове за съхранение и др.”.

¹³ Според някои източници такава тенденция се наблюдава и в целия Европейски съюз. В доклад по този проблем от 2013 г., изготвен от консултантската група KPMG по поръчка на тютюневия гигант Philip Morris, се твърди, че черният пазар на цигари в ЕС продължава да нанася на страните членки щети за общо над 12 милиарда евро от несъбрани акцизи и данъци. Макар потреблението на цигари в ЕС да е намаляло през 2012 г. с 5.7 % до 593 млрд. къса, продажбите на нелегални и менте цигари са се увеличили до 11.1 % от цялото потребление (при 10.4 % през 2011 г.).

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

дават резултат¹⁴ и следва да продължат, още повече, че показателят остава на този етап със сравнително ниска стойност¹⁵.

Чрез индикаторите, които са с най-ниска стойност в сравнителен план се очертават проблемните области. За 2013 г. това са: загубите от контрабанда на тютюневите изделия и измами с ДДС, както и относително големият размер на разплащанията в брой.

2.2. Промени в стойността на статистическия компонент на Композитния индекс

След като се отчетат измененията на всички показатели, съставляващи статистическия компонент, претеглената им със съответните тегла стойност за 2013 г. е 33.90. По този начин статистическият компонент като цяло бележи прираст спрямо 2012 г., когато има стойност 33.62. Прирастът и доразвива тенденцията за “изсветляване” на българската икономика, която Индексът отчита от 2010 година. “Изсветляването” през 2011 г. спрямо 2010 г. е последвано от минимално “посивяване” на икономиката за 2012 г. спрямо 2011 г. Но през 2013 г. това задържане се преодолява и като цяло за периода 2010 - 2013 година има ясно изразено подобрене. Погледнато в сравнителен план, като най-проблемни области, от гледна точка на разглежданата група показатели, се очертават: събираемостта на акцизите върху тютюневите изделия, разплащанията в брой и събираемостта на ДДС.

¹⁴ За една година (от април 2013 до април 2014 г.) ръстът, по данни от Агенция „Митници“ е впечатляващ - 16,268 млн. къса цигари спрямо 11,057 млн. бройки.

¹⁵ Това, че нивото на нелегална търговия с цигари през 2013 г. се запазва приблизително на нивото от 2012 г. се вижда и от данните от пазарно проучване, представено от финансовия министър Петър Чобанов, директора на агенция „Митници“ Павел Тонев и главния секретар на МВР Светлозар Лазаров (в-к Новинар, 28.11.2013 г.). Според тези данни, през второто тримесечие на 2013 г. незаконната търговия с цигари представлява 18,8 на сто от общото потребление у нас. За сравнение през последните три месеца на 2012 г. потреблението на цигари без бандерол е било 18 процента.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

3. Социологически компонент

За 2013 г. стойността на социологическия компонент на Композитния индекс, след прилагане на системата от тегла, е 34.34. Същата стойност за 2012 г. е 33.36. Налице е нарастване, което означава, че социологическият компонент отчита по-висока степен на „светла“ икономика за 2013 г., в сравнение с 2012 година. Запазва се тенденцията, която започва от 2010 година за постоянно и равномерно покачване на този компонент.

Регистрираното от този компонент “изсветляване” е по мнението както на бизнеса, така и на работниците и служителите – подкомпонентът Търговски дружества нараства от 20.71 през 2012 г. на 21.57 през 2013 г., а подкомпонентът Работници и служители нараства съответно от 12.65 на 12.76. Тенденцията е позитивна и ясно очертана, въпреки че прирастът се оценява от работниците и служителите като по-малък, в сравнение с мнението на работодателите.

3.1. Търговски дружества

Групата от показатели, отразяващи оценката на бизнеса за процесите в неформалната икономика, се състои от 11 показателя. От тях 9 показателя се покачват за 2013 г. спрямо 2012 година, а само два спадат. Това означава, че според бизнеса, има подобрене на икономическата среда от гледна точка намаляване на неформалната икономика – част от икономиката е изсветляла през 2013 година и то в съществено различни аспекти.

Като цяло подкомпонента Търговски дружества в социологическия компонент на Композитния индекс нараства, след отчитане на тегловните коефициенти, от 20.71 през 2012 г. на 21.57 през 2013 година.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Единствените два показателя, за които се наблюдава спад са “разплащания по банков път между фирми” и оценката за “общ дял на сивата икономика”. Първият показател индикира намаление с 1.4 единици (преди претегляне), т.е. според анкетата, по една или друга причина, фирмите са намалили разплащанията помежду си по банков път. Това е сигнал, че рискът от “сиви практики” се е увеличил от тази гледна точка.

Вторият показател намалява в по-голяма степен – с 4.1 единици (преди претегляне). Такова изменение не кореспондира с “изсветляването” на икономиката, регистрирано от останалите 9 индикатора от анкетирването на същите работодатели и това може да има две обяснения. Едното е, че работодателите забелязват “сиви практики”, които не са обхванати от другите индикатори в анкетата. Това не е невъзможно, защото сивите практики не са константни и непроменящи се във времето. Точно обратното – когато се намерят нормативни или други институционални решения, които възпрепятстват дадена “сива практика”, често се търсят и се намират други пролуки. Друго обяснение може да бъде, че когато работодателите отговарят на по-конкретни въпроси като например “наличие на работници без договори в бранша” или “наличие на митнически нарушения в бранша”, те имат непосредствени наблюдения. Докато на един по-общ въпрос като “оценка за дела на сивата икономика в цялата икономика” те неизбежно отговарят на базата на по-абстрактни представи, оформени не толкова от конкретни наблюдения, колкото от настроения, материали в медиите, наслоени инерционни представи.

Както вече е споменато по-горе, всички други девет на брой показатели нарастват. Техният прираст като цяло компенсира спадането на двата показателя, коментирани по-горе, така че в крайна сметка, като цяло, групата показатели бележи повишение.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Като най-благоприятно, макар и не най-голямо по размер, следва да се разглежда същественото подобряване в сферата на обществените поръчки и лицензионните и разрешителните процедури – показателят нараства от 62.5 (преди претегляне) през 2012 г. на 68.1 през 2013 година. Тази динамика заслужава внимание, защото това е единственият показател от разглежданата група, който е спадал две години поред – през 2011 г. и през 2012 година. По принцип показателят има ниска начална стойност още при първото изчисляване на Композитния индекс през 2010 г. и въпреки че проблемът е обществено познат и признат, все пак не са се взимали достатъчно мерки в това направление¹⁶. Явно, през 2013 г. настъпва промяна в тази неблагоприятна тенденция и това се оценява от бизнеса. Промяната е преди всичко по линия на приетите пакети с мерки за облекчаване на административната тежест. Обсъжданите промени в Закона за обществените поръчки (ЗОП) може да се очаква да дадат резултат през 2014 г., след влизането на закона в сила.

Въпреки това показателят е един от тези с най-ниски стойности в разглежданата група (8-мо място от общо 11), което показва, че подобрието не е достатъчно и усилията в тази насока следва да продължат, включително и по линия на новия ЗОП.

Подобно е положението и при показателя “легален внос и износ”. През 2012 г. именно той се оказва с най-голям спад от всички показатели в

¹⁶ Фактът, че възлагането на обществени поръчки и управлението на публични имоти са проблемни области, в които администрацията най-често допуска нарушения, е установен и от други изследвания. Например, според анализ на Института за пазарна икономика (ИПИ), базиран на публикуваните одитни доклади на Сметната палата за период от 14 години (от 1998 до 2012 г.), се вижда, че нередностите в процедурите по организирането на обществени поръчки се превръщат в традиционна слабост на администрацията. През годините работата на държавните ведомства в тази сфера не само че не се подобрява, а дори напротив - влошава се. Най-често срещаните нарушения са свързани с контрола, завишаването на изискванията към изпълнителите и ниската степен на защита на интересите на възложителя. Прави впечатление, че повечето от нарушенията са още при началната подготовка на поръчката и че слабостите не зависят от смяната на правителствата, а присъстват трайно в администрацията. Изчисленията на института са, че чистата загуба от това е около 1 милиард лева.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

тази група - от 76.4 за 2011 г. на 71.4 (преди претегляне) за 2012 година. Сега той има съществено нарастване – стойността му е 78.5 (преди претегляне) и вече надминава началното си ниво от 2010 година. Явно според представителите на бизнеса проблемите с митническите измами и контрабандата са намалели. Трябва да се отбележи, че получената оценка отрежда на показателя четвърто място в тази група, т.е. има други направления, които на този етап изглеждат по-проблемни – работата с фиктивни договори, укриването на обороти, обществените поръчки и лицензионните и разрешителните режими. Трябва да се отбележи още, че от гледна точка на статистическия компонент също се регистрира подобрене, идващо по линия на търговията със страни от ЕС.

Също благоприятна смяна на тенденцията се отбелязва при показателя “коректно възстановяване на ДДС”. Той влошава стойността си за 2012 г. спрямо 2011 г. – от 78.5 на 77.8 (преди претегляне). За 2013 г. обаче показателят променя посоката на спад, бележи повишаване и приема стойността 79.4, което му отрежда второ място в разглежданата група.

Останалите показатели задържат и развиват тенденцията на нарастване, наблюдавана в предходния период. Естествено, деветте показателя от групата на Търговските дружества, които повишават стойността си за 2013 г. спрямо 2012 г., нарастват в различна степен. Отделните показатели имат нарастване в интервала от 0.1 до 7.1. С най-малко (0.1) се повишава в положителна посока мнението на бизнеса за “коректно деклариране на мита и данъци”, което е свързано донякъде и с относително високата база на показателя – над 75 пункта. Явно бизнесът счита, че може би има леко подобрене, някакво “изсветляване”, но то е незначително малко.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

Най-съществено се подобрява показателят “легален внос и износ”, т.е., според бизнеса, най-голямо подобрене има в тази сфера. Обяснение за този резултат може да се търси в посока на извършените промени в Агенция “Митници” и активизирането на данъчните проверки за рискови стоки.

Пазарът на труд изсветлява, според бизнеса. Такъв извод се налага от повишаването на двата показателя – “Пазар на труд – работа с договори” и “Пазар на труд – работа с договори на пълно възнаграждение”. Но това изсветляване не е равномерно. Показателят за фиктивните договори, отразяващ случаите, при които работниците и служителите имат формално договори, но те не отразява истинските отношения с работодателя и се получават по-високи от записаните възнаграждения, остава на много ниско ниво. Той е един от показателите с най-ниска стойност в тази група. Това означава, че има подобрене през 2013 г., което продължава и от предходния период. Има известно изсветляване, според работодателите, в тази сфера като цяло, но то остава ограничено, проблемите на фиктивните договори не са преодолени. Много по-висока стойност (с 9.8 единици) има показателят “работа с договори”, което е резултат от съществените усилия на Инспекцията по труда в последните няколко години. Множеството нейни проверки, особено във високорискови браншове за работа без договори като строителството, хотелиерството и ресторантьорството, постепенно дават резултат. Този извод се потвърждава и чрез статистическия показател “Неформално заети”, който също се повишава.

Съществено се подобрява и показателят “разплащане по банков път с работници и служители” – нарастване от 79.4 през 2012 г. на 83.5 през 2013 година. Това се дължи от една страна на постоянното подобряване на банковите технологии и по-голямото насищане с банкомати и от друга

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

страна е свързано с намаляването на лицата, които работят без официални трудови договори, отчетено както от социологическите индикатори, така и от статистическите показатели “Неформално заети“. То кореспондира, също така, с намаляването на относителния дял на разплащанията в брой, което си проличава от статистическия индикатор “Пари/Широки пари”.

Интересен резултат показва сравнението между дескриптивните статистики на стойностите на показателите. За 2012 г. разликата между най-голямата и най-малката стойност на показателите е 27.6, а стандартното отклонение на стойностите е 8.8. За 2013 г. разликата между най-голямата и най-малката стойност на показателите е 24.6, а стандартното отклонение е 7.7. Това показва, че според анкетиранияте, сивата икономика е станала по-“хомогенна”, в смисъл, че нейните различни аспекти се проявяват в по-равномерна степен и показват тенденция да се изравняват. Различните показатели се събират в по-компактен интервал.

Все пак разликите между отделните показатели не са пренебрежими – има такива, които са доста високи и такива, които остават с проблемно ниски стойности, като по този начин очертават областите, в които са нужни повече усилия за противодействие на сивата икономика. Тези области, според представителите на бизнеса, са преди всичко работата с фиктивни договори, обществените поръчки и разрешителните и лицензионните режими, неотчетените обороти¹⁷.

3.2. Работници и служители

Групата от показатели, отразяващи мненията на работниците и служителите, се състои от общо седем показателя. За 2012 г. спрямо 2011 г.

¹⁷ Показателят за “наличие на система за качество” и оценката за “дял на светлата икономика” също имат относително ниски стойности, но те имат специфичен характер и са по-скоро косвени индикатори.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

четири показателя се покачват, а три спадат. През 2013 г. има подобрене - спрямо 2012 г. пет показателя се покачват, а само два спадат. Увеличението на покачващите се индикатори компенсира спада на намаляващите и крайният резултат като цяло е нарастване общо на стойността на тази група индикатори от 12.65 за 2012 г. на 12.76 за 2013 година. Това означава, че според икономически активната част на населението, също както и при бизнеса, има подобрене на икономическата среда от гледна точка на неформалната икономика. Но тук преценката е за по-бавно “изсветляване” в сравнение с преценката на бизнеса - нарастването е 0.11 (след претегляне), докато бизнеса го оценява на 0.98 (след претегляне).

От двата показателя, които спадат, с по-голямо намаление се отличава “коректно деклариране на данъци върху дохода”. Намалението е съществено – с цели 6.2 единици (преди претегляне). Същият показател спада и през предходната година, макар и значително по-малко. Така този показател оформя негативен тренд, който може да се разглежда като вид реакция на продължаващата през 2012 г. и 2013 г. икономическа криза, както и на несигурността и на създаденото през 2013 г. политическо напрежение.

Другият показател, който бележи спад, е “основна работа с договор на пълно възнаграждение” – от 37.1 (преди претегляне) през 2012 г. на 36.4 (преди претегляне) през 2013 година. Спадът не е голям, само 0.7 единици, но същественото в случая е, че този показател спада за трета поредна година. Това говори за съществено разпространение и разширяване на практиката да се сключват договори и съответно да се плащат осигуровки и данъци върху по-ниски суми, а реално да се изплащат по-големи възнаграждения. Намаляват работещите, които са без договори

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

изобщо, което се вижда от индикатора “основна работа с договор”, но в същото време явно преминаването на работа с договори все още не е пълно “изсветляване”. Част от договорите са фиктивни в смисъл, че в тях не са отразени получаваните пълни възнаграждения. Обяснението тук трябва да се търси в продължаващата криза на трудовия пазар, която е важен фактор и оказва влияние в тази посока.

Всички други индикатори от тази група се повишават. Повишават се и остават на относително високо равнище показателите за трудовия пазар, свързани с допълнителна работа. Повишават се и показателите, които са свързани с пазарите на стоки и услуги. Тези показатели отчитат наблюденията върху издаването на касови бележки (фискални бонове) при продажбите на потребителски блага (стоки и услуги).

Като цяло показателят “Пазар на потребителски блага” има два подпоказателя – отделно “издаване на касови бележки за стоки” и “издаване на касови бележки за услуги”. Показателят има подобрене като цяло, което се дължи на подобрене и при двете му компоненти. Такова подобрене се регистрира вече втора година поред. Този резултат от анкетите може да се обясни с задължителното въвеждане на онлайн връзка с НАП на касовите апарати на фирмите, което действа през част от 2011 г. и през цялата 2012 година.

Но трябва да се обърне внимание, че нивата на двата подпоказателя остават много различни – 84.4 единици за стоките срещу само 38.8 единици за услугите. Видимо въвеждането на онлайн връзка с НАП е дало резултат като цяло, но има по-съществен ефект за стоките и далеч по-малък ефект при услугите. Това може да се обясни с по-малките възможности за проследимост на извършването на услуги и по-ниската степен на институционализация на предлагащите услуги. Така, в крайна

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

сметка, коректното отчитане на оборотите в сферата на услугите остава много проблемно – показателят има най-ниската стойност от всички показатели от социологическия компонент.

Сравнението между дескриптивните статистики на стойностите на показателите от тази група дава следния резултат. За 2012 г. разликата между най-голямата и най-малката стойност на показателите е 57.4, а стандартното отклонение на стойностите е 21.4. За 2013 г. разликата между най-голямата и най-малката стойност на показателите е 57.6, а дисперсията на стойностите е 22.5. Т.е. разликата (размахът) на индикаторите се запазва, докато стандартното отклонение се увеличава с малко. Това показва, че за разлика от мнението на бизнеса, според тази група анкетирани, сивата икономика става малко по-нехомогенна. Показателите се разполагат в по-широк интервал. Има подобрене – икономиката “изсветлява“ като цяло, но това подобрене не е равномерно, някои показатели се подобряват значително, други по-слабо.

На най-ниско относително ниво остават показателите “издаване на касови бележки за услуги” и “основна работа с договор на пълно възнаграждение”. От гледната точка на тази група анкетирани, това са най-проблемните области, на които следва да се акцентира за напред в борбата срещу сивата икономика.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България
и при никакви обстоятелства не може да се приема,
че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Ревизирани и нови данни

При изчисляването на статистическия компонент от Композитния индекс „Икономика на светло“ за 2013 г. бяха проверени и данните за предходни години, тъй като често статистическите органи на държавите правят ревизии на вече публикувани данни. Тук се излага какви са промените и новите данни и как те се отразяват на Композитния индекс.

В методологично отношение Индексът не е бил променен. Разликата, която съществува между стойността му за 2012 г. при изчисляването му през октомври 2013 и сега, се дължи на ревизирани и нови данни за няколко показателя, които са изложени по-долу.

1. Данни за показател „ДДС“

Към ноември 2013 г. стойността на показателя „Крайни потребителски разходи на домакинствата, национална концепция“ беше 49594.8 млн. лв.¹⁸ През 2013 г. числото беше актуализирано на 51056.4 млн. лв., т.е. ревизираните данни показват над 1.5 милиарда лева по-голямо потребление. Това означава, че базата, която се очаква да се облага с ДДС, е по-висока, а в същото време приходите от ДДС не са претърпели все още актуализация¹⁹. Затова стойността на показателя за светла икономика за 2012 г. при сегашните изчисления се влошава спрямо изчисленията за него през ноември 2013 г. Като се има предвид, че все още нямаме данни за условно начислена рента на жилищата, заемани от собствениците им за 2013 и вместо това сме заложили същата стойност, като за 2012 г.,

¹⁸ Източник НСИ "БВП - Разходи за крайно използване - национално ниво, текущи цени".

¹⁹ НСИ Статистически данни > Икономическа статистика > Държавна финансова статистика > Годишни сметки на "Държавно управление" > Данъци и социални осигуровки по видове данъци и подсектори на "Държавно управление".

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
 Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
 Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
 с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
 съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
 по договор BG051PO001-2.1.05

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

очакваме този показател да претърпи промени при актуализацията през есента на 2014 г.

2. Данни за показател “Външна търговия”

През 2013 г. Хърватия стана член на Европейския съюз и беше включена в изчисляването на показателя за външна търговия с ЕС. Втората промяна засяга подпоказателите „Внос от ЕС“ и „Внос от Македония, Турция, Украйна“ по отношение на изчисляването на така наречената нормалната CIF надбавка.

Неформалната икономика се проявява във външната търговия под формата на контрабанден износ и внос или под формата на митнически измами. Ако не съществуваша контрабандните канали и измами, стойността на българския износ към дадена страна би трябвало да е равна на стойността на записания внос от България в тази страна - партньор. Тук трябва да се добави корекцията, че вносът се остойностява по цена CIF (cost, insurance and freight), а износът по цена FOB (free on board), като втората е по-ниска, тъй като не включва надбавките за застраховка и транспорт. Ако не съществуват контрабанда или митнически измами, отношението

$$\text{Отчетена CIF надбавка} = \frac{\text{CIF}_{\text{цена}} - \text{FOB}_{\text{цена}}}{\text{FOB}_{\text{цена}}}$$

трябва да е равно на *нормалната средна CIF надбавка*, която покрива разходите по превоза от границата на страната-износител до границата на страната - вносител. Когато обаче се наблюдават несъответствия между отчетените стойности на вноса и износа (*след като е отчетена нормална CIF надбавка*), има индикации за риск от сиви практики. *Нормалната CIF*

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
 Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“ 2007-2013
Проект „Ограничаване и превенция на неформалната икономика“
Проектът се осъществява от Асоциация на индустриалния капитал в България,
с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз и Република България,
по договор BG051PO001-2.1.05

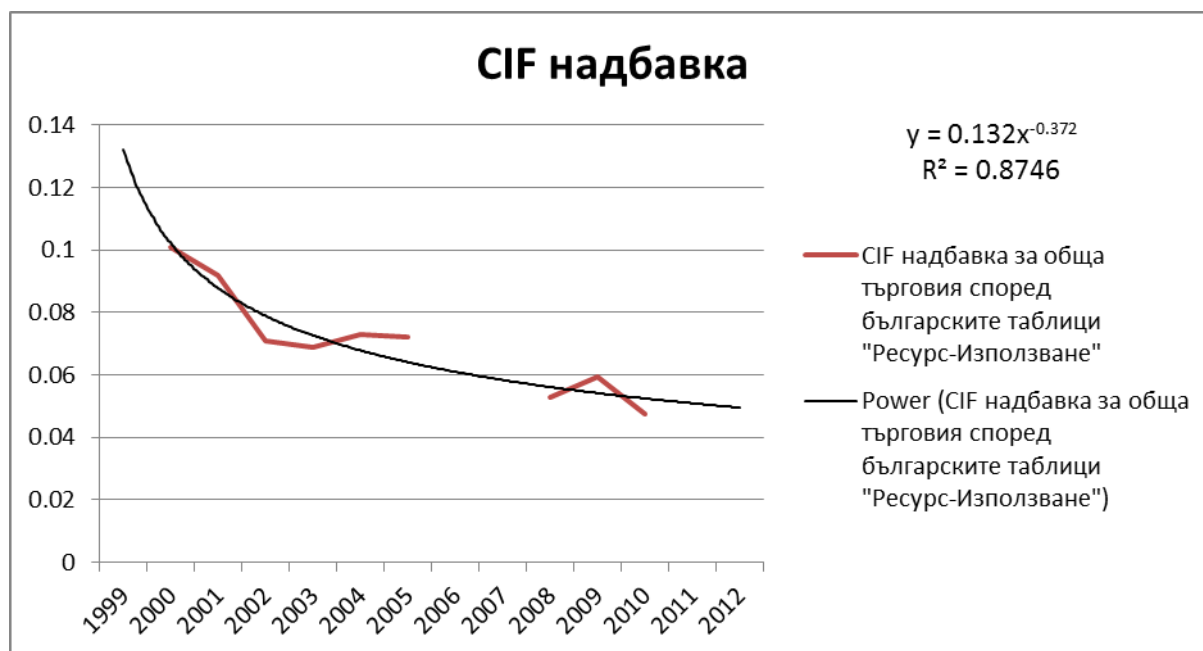
ИНВЕСТИРА ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ

ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД

надбавка се изчислява с помощта на таблиците „Ресурс - Използване“, които националните статистически институти изготвят.

Към 2014 година вече има достатъчно много български таблици „Ресурс - Използване“, за да се забележи, че съществува тенденция на спад в стойността на въпросния показател.

До 2012 година за нормална CIF надбавка се вземаше средноаритметичната стойност от годишните стойности, за които имаше данни. Тъй като тенденцията на спад вече е очевидна, годишната стойност на нормалната CIF надбавка, която се използва за изчисляване на подпоказателя „Внос от ЕС“, се оценява чрез експоненциално уравнение.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.
Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Асоциация на индустриалния капитал в България и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз или Агенция по заетостта.

